

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

PERFIL I COMPETÈNCIES DEL FORMADOR

La modalitat formativa “Aules Obertes a la Professionalització (AOP)” com a facilitadora del desenvolupament de competències

Begoña Piqué Simón, Montserrat Payà Sánchez i Núria Obiols Suari

Resum

La modalitat formativa d’Aules Obertes a la Professionalització, portada a terme des del curs acadèmic 2008-11 a dues assignatures de 1er. curs del Grau d’Educació Infantil (Universitat de Barcelona), pretén integrar el binomi teoria i pràctica a través d’un treball col·laboratiu entre la universitat i l’escola. Mitjançant la creació de nous espais formatius, l’obertura a nous processos d’aprenentatge amb la participació d’estudiants, professorat i mestres, i la combinació de diferents moments i temps de pràctica reflexiva, s’han produït canvis importants a l’aprenentatge dels continguts teòrics i a la imatge de l’estudiant sobre la funció del mestre/a. És justament sobre el perfil i competències del formador cap a on s’adreça la fase final de la recerca que actualment estem portant a terme per a valorar l’impacte d’aquesta modalitat formativa a la preparació professional dels/les estudiants.

Introducció i objectius

La present comunicació pretén donar a conèixer alguns dels principals resultats de la recerca “Aules obertes a la professionalització (AOP): anàlisi del seu impacte en la identitat i competències del formador” (REDICE 1002-29), de la que és investigadora principal Begoña Piqué. Iniciada l’octubre

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

de 2010 i actualment en fase de finalització, la recerca s'orienta a l'assoliment dels següents objectius:

1. Consolidar les relacions establertes entre l'ensenyament universitari i l'exercici professional en el món laboral (l'ensenyament de mestre i l'escola).
2. Valorar l'impacte que té la modalitat formativa d'aules obertes a la professionalització (AOP), en relació al coneixement i desenvolupament del perfil i competències del professorat.
3. Establir una xarxa multidisciplinària de difusió de la modalitat formativa AOP i llurs implicacions a la formació dels formadors/es.

És l'objectiu 2 el principal eix temàtic d'aquesta comunicació. Per al seu desenvolupament ens centrarem a:

- Conèixer quines són les qualitats i funcions del formador/a (professorat universitari i mestre/a) que els/les estudiants de Grau d'Educació Infantil consideren com a més valuoses.
- Identificar les relacions que estableixen entre el coneixement teòric i el coneixement pràctic o experiencial, i la importància que concedeixen a ambdós tipus de coneixement de cara al seu futur exercici professional.
- Definir i proposar les competències del formador al context socio-educatiu actual.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Descripció del treball

1. Antecedents a l'estudi

La modalitat formativa d'AOP, iniciada l'any 2008 ("Implementació d'estratègies de pràctica reflexiva en la formació inicial i permanent dels mestres" -REDICE A0801/23-), va sorgir de dues necessitats formatives i educatives concretes. Des de l'àmbit universitari i de la formació inicial, la necessitat del professorat universitari de cercar noves metodologies per a la gestió de grups d'estudiants en formació, atenent els criteris pedagògics del nou espai europeu d'educació superior (EEES). Des de l'àmbit escolar i de la formació permanent, la sol·licitud de col·laboració de mestres d'escoles de nova creació, per a la incorporació de metodologies significatives que responguin als reptes educatius del segle XXI.

Des d'aquesta perspectiva, l'organització de les AOP consistia en la intervenció dels/les estudiants en els diferents espais d'aprenentatge planificats pels equips docents de les escoles, un dia a la setmana en l'horari específic de les sessions de classe de les assignatures implicades, i durant tres setmanes consecutives. La quarta setmana eren els mestres els que assistien als espais universitaris per compartir, reflexionar i valorar les aportacions realitzades pels estudiants. En aquestes sessions es plantejaven algunes temàtiques relacionades amb els continguts de les assignatures a través d'una presentació elaborada pels estudiants per, posteriorment, fer un debat obert amb intercanvi d'opinions i aportacions, entre mestres i estudiants, que fomentava la reflexió sobre la pràctica educativa i que aconseguia l'ampliació i concreció de coneixements. El contingut d'aquestes sessions es transferia als equips docents de les escoles per compartir els coneixements adquirits i aportar

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

propostes de canvi en la seva pràctica docent. Aquesta planificació es repetia en cadascun dels semestres al llarg del curs acadèmic.

El treball entre docents i estudiants possibilitava aplicar estratègies de pràctica reflexiva en promoure la reflexió sobre l'experiència i l'acció compartides. Aquestes estratègies oferien una manera de concebre i d'actuar que es corresponia plenament amb la nostra manera d'entendre la formació, ja que tenia en compte la reflexió del subjecte en formació i el desenvolupament de competències professionals (Schön, 1987). La decisió sobre aquesta modalitat formativa es va adoptar sota el convenciment de què permet reflexionar prenent la pròpia experiència com a objecte d'anàlisi, reconstruir-la amb nous conceptes i a la vegada construir coneixements pràctics a partir de la reflexió sobre la pràctica d'aprendre i d'ensenyar.

2. La continuïtat en la recerca: de les AOP al plantejament de les competències del formador/a

L'anàlisi realitzada sobre el desenvolupament i els resultats de la implementació de les AOP va donar lloc a reflexionar, entre altres, sobre les implicacions que tenia pels formadors i formadores. Entre aquestes va sorgir necessàriament la d'un canvi en la concepció de la formació inicial i permanent, no com una transmissió de continguts, sinó de construcció d'experiències formadores, mitjançant la creació i el foment de situacions d'aprenentatge que contribueixen a la formació de les competències o del «saber fer», en el sentit de «saber fer allí» de Perrenoud (2004, pàg. 83). Això ens va evidenciar la necessitat de pensar diferents dispositius didàctics com els portats a terme en les AOP (intervenció a les escoles, trobades amb l'equip de mestres, per exemple), creant ocasions de reflexió i desenvolupant un acord

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

de col·laboració amb el conjunt del sistema educatiu. Però a més va posar de manifest el fet d'haver de comptar amb els «coneixements» d'estudiants i mestres, donar-los legitimitat i visibilitat i, alhora, supeditar l'anàlisi de la pràctica a la que ambdós col·lectius decidien. Partir de les preguntes i de les pràctiques dels estudiants en formació i dels mestres en actiu exigia desenvolupar un currículum obert i flexible en el qual calia improvisar de vegades, treballar intensament durant i entre les sessions formatives, o admetre certa imprevisibilitat en l'adquisició de coneixements, per arribar a construir una formació a mida. És a dir, implicava al formador i a la formadora conduir als/les estudiants i mestres a la seva zona de desenvolupament pròxim, a trobar una desestabilització que posés en moviment els seus coneixements, i ajudar-los a avançar en competències. En definitiva, desenvolupar una formació orientada a la pràctica reflexiva i a la seva pròpia professionalització.

Així doncs, obrint les aules universitàries a nous entorns de formació propis de l'exercici professional, creient en les possibilitats formatives d'aquesta innovació -especialment per als/les estudiants, però no sols per a ells/es-, i treballant de manera col·laborativa els tres agents, volíem apropar-nos a desenvolupar una docència universitària centrada en el desenvolupament de competències tant les específiques de l'ensenyament del Grau d'Educació Infantil (com, p.e., aplicar els elements curriculars amb criteris de coherència, promoure i facilitar els aprenentatges, dissenyar entorns harmònics d'aprenentatge, comprendre la importància del paper del mestre, reflexionar sobre les pràctiques de l'aula, entre altres), com les transversals (com, p.e., capacitat d'aprenentatge i responsabilitat, adaptació a noves situacions, treball en equip, capacitat creativa i emprenedora, entre altres) de la Universitat de Barcelona.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Estudiants de 1er de Grau d'Educació Infantil (cursos 2008-11), mestres en actiu d'aquesta etapa i professorat universitari implicat a la docència de les assignatures "Sistemes i contextos educatius a l'etapa d'Educació Infantil" i "Intervenció a l'aula d'Educació Infantil", treballaven col·laborativament al voltant de dos eixos:

- 1) la formació teòrico-pràctica necessària per al desenvolupament de la professió de mestre/a, i
- 2) la preparació professionalitzadora dels i les estudiants.

Això és possible gràcies a l'organització, planificació i execució de diferents espais i temps de col·laboració entre els tres agents implicats (estudiants, mestres i professorat universitari), i a la implementació de la metodologia de pràctica reflexiva, que permet evidenciar la relació entre el coneixement teòric i el coneixement pràctic.

A partir d'aquí i orientades per l'experiència obtinguda al llarg d'aquests tres cursos acadèmics d'aplicació de la modalitat formativa AOP (<http://www.ub.edu/universitat-escola/>), i pels resultats de la recerca anterior (Piqué, 2011), vàrem dissenyar el treball de camp per assolir l'objectiu 2 esmentat a la introducció. Aquest dona continuïtat a la metodologia emprada de recerca-acció (Lewin, 1946) que estableix quatre fases: *planificació - acció - observació - reflexió*, en interrelació constant i com a element innovador en la pràctica docent, a través del qual es pretén valorar quin és l'impacte d'aquesta modalitat formativa (AOP) en el perfil i competències del formador/a.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

3. El treball de camp

Consisteix en dues etapes: En la primera (curs 2010-11) es recupera i analitza la informació obtinguda dels estudiants de la primera promoció d'AOP del curs 2008-2009, i referida a les qualitats i funcions del formador/a, a través de les seves carpetes d'aprenentatge, de la realització d'un grup de discussió i d'una enquesta electrònica. En la segona etapa (curs 2011-12) s'obté informació de la segona promoció d'AOP del curs 2009-2010, referida a la relació entre els continguts adquirits en la formació teòrica i la formació experiencial o pràctica, a través d'un grup de discussió i d'una enquesta electrònica, i de la realització d'un grup de discussió amb professorat universitari i mestres.

Presentem a continuació els instruments de recollida d'informació utilitzats:

- **Anàlisi del contingut de les carpetes d'aprenentatge** elaborades per estudiants d'un grup de 1er. de l'Ensenyament de Mestre d'Educació Infantil dins l'assignatura "Didàctica General i Atenció a la Diversitat" (de diplomatura) el curs 2008-09. Les categories que guien l'anàlisi es sintetitzen en dues: qualitats d'un/a bon/a mestre/a i funcions i tasques del/la mestre/a d'Educació Infantil, que els/les estudiants van detallar de manera força minuciosa. Així doncs, en una primera part es fa referència a l'ésser i, la segona, a la concreció en accions específiques del/la professional a l'aula. Òbviament, ambdues parts estan estretament relacionades i es fa difícil separar-ne una de l'altra. Ens sembla oportú recordar a J.E. Pestalozzi que sintetitzava amb aquestes encertades paraules, al 1801, la relació entre els dos eixos analitzats: "Tot el que sóc, tot el què vull i tot el meu deure procedeix de mi. No ha de procedir de mi també el meu coneixement?" (Pestalozzi, 2009, pàg. 88). Pensem que en aquestes paraules es troba la clau de la tasca realitzada pels

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

estudiants en el moment en què han tractat de desenvolupar la seva visió sobre el que haurien de ser i el que haurien de fer a partir del seu coneixement.

- **Primer grup de discussió** amb estudiants voluntaris del grup que elaboraren les carpetes d'aprenentatge i que al moment de la realització del grup de discussió cursaven el darrer curs de la carrera. La seva finalitat és conèixer llur percepció sobre les competències i funcions tant del professorat d'Educació Infantil com del professorat universitari, i si aquesta ha experimentat canvis al llarg de la seva formació. Amb aquest objectiu, elaborem una sèrie de preguntes que deriven de l'anàlisi de les carpetes d'aprenentatge abans comentades. Al llarg del grup de discussió es fa incidència en el procés per tal d'aproximar-nos a l'objectiu principal que, tal i com hem expressat en la introducció, fa referència a conèixer les qualitats i funcions del formador, així com les relacions que es poden establir entre coneixement teòric i pràctic, per tal d'acabar definint i proposant les competències del formador/a.
- **Elaboració d'una petita enquesta enviada i contestada per via electrònica** sobre els dos àmbits temàtics ja relatats i amb la finalitat d'arribar a més estudiants trets dels que participen en el grup de discussió. En aquestes enquestes es manté un propòsit idèntic al grup de discussió explicat anteriorment.
- **Segon grup de discussió** realitzat en la segona etapa de l'estudi i orientat a determinar les relacions entre coneixement teòric i coneixement pràctic, amb els estudiants de la primera promoció del nou Grau d'Educació Infantil i que, per tant, cursaven 1er. el curs 2009-10. En aquest segon grup de discussió, les preguntes plantejades i obertes a debat per al grup d'estudiants, es van centrar en tres aspectes fonamentals. El primer feia referència als

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

continguts adquirits en la seva formació universitària i la seva relació amb el seu futur professional. D'altra banda, calia centrar-nos en la relació entre els continguts adquirits en la formació i la seva experiència amb la pràctica educativa des de dues vessants: una, en quant als continguts que, des de la seva formació, s'han fet presents a l'entrar en contacte amb la realitat; i, la segona, en relació als que han adquirit a través de la seva experiència amb el contacte amb aquesta realitat.

- **Elaboració d'una enquesta enviada per via electrònica** amb un propòsit idèntic al segon grup de discussió explicat i amb la finalitat d'ampliar la participació dels estudiants implicats.
- **Tercer grup de discussió** amb la participació del professorat universitari i mestres implicats en la modalitat formativa d'AOP, durant els cursos 2008-11, per plantejar quina repercussió té aquesta en la seva formació permanent i en el seu exercici professional, i com es veu el professorat en aquesta relació formació teòrica i pràctica (pendent de realització: Zona quinzena de maig 2012).

Cadascuna d'aquestes etapes del treball de camp han estat moments interrelacionats. Han implicat una mirada retrospectiva i una intenció prospectiva que formen conjuntament una espiral autorreflexiva de coneixement i acció. Aquesta metodologia ens ha permès afrontar les situacions objecte d'estudi des de la perspectiva dels propis participants i, per tant, ens ha ofert la possibilitat d'actuar des de la reflexió i la construcció compartida de nou coneixement sobre les implicacions de la AOP en les competències professionals del formador/a.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Resultats i/o conclusions

Procedim a exposar alguns dels principals *resultats* obtinguts a la recerca encara no finalitzada, com ja hem esmentat. Per tant, cal considerar que el que tot seguit exposarem es troba encara en procés d'elaboració i de contrastació amb la informació que s'obtingui a través de l'aplicació del darrer instrument, així com del procés de triangulació. D'altra banda, cal anunciar que el nombre d'estudiants al que hem tingut accés per a dur a terme l'estudi, no permet la generalització dels resultats a d'altres noves aplicacions de la modalitat formativa AOP, si bé, recolzats per la metodologia d'investigació-acció seleccionada, aquests resultats poden orientar noves aplicacions de la innovació de forma especialment precisa.

Pel que respecta a les competències del formador/a -mestre/a i professorat universitari- una de les principals aportacions de la recerca ha estat la no diferenciació entre el perfil i les competències del professorat d'educació infantil i les del professorat universitari, amb diferències mínimes moltes d'elles de grau. Aquestes diferències d'intensitat poden ser explicades en funció de l'edat de l'alumnat al que s'adreça la seva docència.

Les competències assenyalades, per la seva part, dibuixen un perfil integral del formador/a i s'estenen als següents àmbits:

- Competències referides al "ser" del formador/a: àmbit actitudinal. El seu àmbit és el de la comunicació i la relació interpersonal. Moltes d'aquestes competències s'assimilen amb actituds que el professorat -d'infantil o universitari- ha de posseir i mostrar en entrar en relació educativa amb el seu grup d'alumnes i a nivell individual. Així, el ser una *persona càlida, afectuosa i propera* és la característica que valoren com a la més important.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Essent l'educació una activitat humana i humanitzadora (García Carrasco, 2007) i l'afectivitat una de les dimensions constitutives de la persona, no és d'estranyar que sigui la competència més considerada. Més en considerar l'etapa de 0 a 6 anys, quan la necessitat afectiva és encara més prioritària. Són també condicions per a establir el vincle educatiu entre professorat i alumnat.

El ser *persones reflexives* és una altra de les competències assenyalades, molt associada amb el marc teòric que empara aquest projecte. No entenem, però, que sigui resultat directe d'aquest, sinó que al seu assoliment es contribueix des de les diferents assignatures i entorns d'aprenentatge del Grau. La disposició a analitzar les diferents situacions educatives, a posar-les en relació amb antecedents teòrics i pràctics sòlidament contrastats, i a establir noves vies d'intervenció i de millora de la realitat són, entre d'altres, tasques comunes als ensenyaments d'educació. Aquesta competència, d'altra banda, s'hi associa amb altres també assenyalades com les d'originalitat i creativitat en la manera de dur a terme la tasca d'educar i de cercar alternatives a situacions problemàtiques.

Aquests trets o característiques s'entrellacen amb els que sorgeixen de la *valoració* o consideració del formador/a respecte al seu *grup d'alumnes o estudiants*. Així, sembla necessari partir d'una visió positiva, de creure i confiar en les possibilitats i capacitats del grup d'alumnes, de ser una persona optimista i positiva. Aquestes aportacions ens porten a considerar com el component motivacional de l'educació, d'il·lusió i utopia fins i tot, pot ser condició *sine qua non* per a l'exercici professional i, al mateix temps, una senya d'identitat del mestre o mestra. De manera conseqüent amb aquesta valoració

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

incondicionalment positiva (Rogers, 1980; 1987) de l'alumnat i amb l'element motivacional, apareix la necessitat de ser, per sobre de tot, persones realistes en esperar fites dels i les alumnes i també respecte als propis èxits. Es tracta de construir un equilibri gens fàcil entre les necessitats i capacitats de l'alumnat i aspirar al màxim a què cada persona pot arribar, que és també, per la seva part, quelcom veritablement difícil d'albirar.

En definitiva, es tracta de crear un *clima de relació interpersonal* -formador/a i educands- càlid i comprensiu, d'acceptació de l'altra persona i positiu i estimulant. A la base d'aquest hi trobem el valor del respecte a l'educand i de confiança a les seves possibilitats.

El *valor i el sentit* que el formador/a concedeix a la seva *tasca* és un altre nucli temàtic destacat. Consideren que han de ser persones especialment compromeses amb la seva tasca, és a dir, amb els objectius que es volen aconseguir i amb la manera com aconseguir-los. Es destaca aquest compromís, en primer lloc, amb els/les alumnes, amb els èxits dels seus processos d'aprenentatge, entesos no a nivell conceptual solament, sinó especialment a nivell actitudinal o formatiu, de ple desenvolupament de llur personalitat. Aprofundint amb les participants en aquesta idea, sembla manifestar-se també un cert sentit ètic o deontològic d'aquest compromís: compromís amb la seva feina, amb la seva funció d'educar que sobrepasa els límits de la relació interpersonal mestre/a-alumne/a-grup per a incloure les famílies de l'alumnat, els companys/es del centre, el treball en equip, la comunitat o barri i la formació permanent com a necessitat de la professió i obligació o deure personal.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Dintre d'aquest mateix àmbit temàtic, la disposició a treballar en equip, és a dir, ser *persones col·laboratives* és una altra de les grans aportacions. Tal com es desprèn de l'anàlisi de la informació recollida, no s'entèn aquesta competència només des del saber col·laborar o del tenir en compte que la feina d'educar és una tasca compartida -amb les altres persones del centre educatiu, amb les famílies i amb l'entorn-, sinó que s'inserta dins l'àmbit actitudinal i valoratiu: tenir tendència a treballar en equip, valorar aquesta manera de treballar i estimar-se-la.

- Competències referides al “saber” del formador/a: àmbit conceptual. Fan referència, per una banda, al domini del formador/a respecte a la matèria d'ensenyança-aprenentatge, i, d'altra, a la seva preparació planificadora i organitzativa. Paral·lelament inclou també aspectes generals o globals adreçats a aconseguir la participació del grup d'estudiants o alumnes al desenvolupament de la docència.

Hi ha diverses qüestions a constatar que ens semblen interessants, però és important ressaltar abans que totes aquestes hi guarden relació.

L'experiència i la relació teoria i pràctica es mostra com un dels temes claus per a la comprensió dels continguts tractats. Per experiència comprenem aquelles vivències que enriqueixen les competències del formador i que, atenent-nos als resultats obtinguts, resulten molt valorades pels estudiants. I, al mateix temps, també ho ha estat la de la seguretat del docent, pel que fa al reconeixement de l'esmentada experiència i als propis coneixements sobre la matèria.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Per als/les estudiants és important que l'experiència entri a l'aula per dues vies. Una fa referència a l'experiència del propi docent en l'àmbit disciplinari que li correspon. Saber del que es parla, no només a nivell teòric i de continguts, és una de les qüestions que queda com a remarcable en la veu dels estudiants. I això faria referència a una qüestió fonamental que ha anat sortint al llarg de totes les anàlisis realitzades: la relació o l'equilibri entre teoria i pràctica. Però ja hem dit que aquesta funció no correspon només a una sola via. També cal que aquesta experiència viscuda correspongui als interessos i coneixements previs del grup classe. Evidentment, això també tindria la seva relació amb d'altres disciplines, encara que alguns coneixements restin potser més llunyans de l'experiència directe, però que de ben segur, han format part del seu bagatge amb d'altres situacions extrauniversitàries. I no cal dir que, quan la situació es concreta en una situació pràctica, el lligam entre aquestes i la docència es mostra com un fet molt positiu per als estudiants.

La perspectiva de la diversitat faria referència al coneixement de la comunitat o de l'entorn sociocultural i estaria força vinculada a la qüestió que acabem de tractar. És indiscutible que els/les mestres de darrera generació es troben amb un món substancialment diferent del de fa unes quantes dècades. Les aules no són les mateixes, senzillament perquè la societat ja no és la mateixa. De fet, els propis estudiants han expressat aquesta idea en diverses de les fonts analitzades. Ens agradaria recordar en aquestes línies un referent indiscutible en la idea del lligam entre societat i escola, la de John Dewey que ja parlava de la societat com una unitat orgànica d'individus (Dewey, 1906; 1985). Si una de les característiques de la nostra societat és precisament la gran diversitat amb la que hem de conviure diàriament, és un fet indiscutible que l'escola no

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

pot viure a esqueses d'aquesta realitat i, en conseqüència, la formació dels formadors/es ho ha de tenir com a referent en el seu itinerari universitari.

Quan es parla de diversitat ho fem des d'una perspectiva àmplia, amb l'objectiu de ser fidels al que hem recollit en les nostres anàlisis. Diversitat fa referència a la comunitat, a l'entorn sociocultural, però també al principi d'individualitat que, ja des del moviment de l'Escola Nova, forma part de la comprensió del que ha de ser el fet educatiu.

Planificar, improvisar i recordar que els objectius han de ser assolibles és una altra de les qüestions que ha estat present de forma molt evident en les fonts analitzades, en les veus recollides, la planificació, la qual implica la organització del temps, de l'espai i dels recursos. Aquestes han estat presents en les anàlisis realitzades i emfatitzades com a parts fonamentals del saber del formador. Ara bé, al mateix temps, mereix també un espai important per a la improvisació. Cal saber planificar, i és rebut de grat aquest previ com a estudiant, però cal saber també improvisar. Aquesta qüestió també té a veure amb el que hem expressat en un primer punt sobre l'experiència i la relació teoria i pràctica, encara que aquí recuperem el tàndem per posar-lo en relació al procés de planificació-improvisació. Recollir l'experiència no sempre és quelcom previsible i possible de planificar abans de realitzar la feina. Sovint, el bon formador ha de saber recollir improvisant segons la realitat que es troba a l'aula. Però també, i aquí trobem un punt fonamental, el procés esdevé en una altra direcció: el que s'adquireix com a estudiant, també apareix en el moment en què es troba una situació determinada. Pensem que això és interessant de constatar i ha estat un punt important a considerar en el saber del formador. Saber que, per un costat, hom ha de saber recollir en el moment oportú les

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

vivències i encabir-les en el procés que cal que sigui planificat, però al mateix temps, ser conscient que una part dels coneixements transmesos, poden prendre vida en un moment determinat en entrar en comunicació amb l'alumnat.

Estretament lligat a la planificació i la improvisació estaria la qüestió dels objectius assolibles als que en les fonts analitzades se n'ha fet referència en diferents moments i de forma reiterada. Quan hom planifica cal que sàpiga que els objectius dels quals parteix han de ser assolibles. I, per aconseguir-ho, és imprescindible mantenir un punt de realitat, i no pas d'irrealitat, en el que s'està fent. Sembla una afirmació molt òbvia, però no ho és tant quan constatem moments en la realitat en què una determinada acció educativa no funciona per la senzilla raó de què l'objectiu de la que parteix, no és assolible.

El treball en equip està també relacionat amb els punts anteriors, la cohesió entre professionals ha estat un dels temes importants que, sens dubte, formen part del saber. Una cohesió que no sempre és senzilla, però que, per als estudiants, marca una manera de treballar de forma molt determinant. Tant que es planteja com un dels punts fonamentals en referència a la seva formació i al seu camí professional. I, al mateix temps, el restar obert a noves formacions, a noves pràctiques, a noves idees hauria de ser un eix fonamental en aquesta formació. Tant pel que fa a la pròpia dinàmica del treball en equip, com pel que fa a la dinàmica externa a aquest equip. És a dir, la *formació del formador* seria un dels temes dels quals se n'ha parlat amb insistència i, també, els aprenentatges adquirits a través del treball en equip.

La motivació és també una base fonamental, de la que en parlarem en el proper apartat i sense la qual seria inviable tot el que estem plantejant. Tot plegat, forma part del que hem

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

esmentat al començament d'aquest apartat, en quant al procés d'ensenyança-aprenentatge, la planificació i la organització, així com a d'altres aspectes referents al desenvolupament de la docència.

- Competències referides al “saber fer” del formador/a: àmbit procedimental. En relació a l'anterior, aquest tercer bloc de competències permet concretar les habilitats i capacitats del formador/a que facilitin que els/les estudiants o alumnes siguin els autèntics protagonistes del seu procés d'aprenentatge i el professorat desenvolupi la funció de facilitador o acompanyant d'aquest procés.

Des d'aquesta perspectiva, una bona part de les competències expressades, a través dels resultats obtinguts, impliquen parelles de les anteriors combinades “a la seva justa mida”, és a dir, en equilibri, però també s'especifiquen d'altres que es comenten a continuació.

En primer terme i en referència als *principis de relació amb el grup-classe*, es destaca la necessitat d'una individualització i personalització en la relació que estableix el formador/a amb els estudiants, així com una atenció educativa a tot el grup. Aquesta es refereix a mostrar certa sensibilitat davant la diversitat i en la inclusió de tots i cadascun dels seus membres. És a dir, ajudar i oferir recolzament als estudiants en allò que precisen per al bon desenvolupament del seu procés d'aprenentatge i, en definitiva, plantejar uns objectius assolibles. Es tracta d'un equilibri no gens fàcil entre atendre a la totalitat del grup com a col·lectiu i incloure interessos, expectatives, potencialitats de cada estudiant en particular.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Respecte a la *motivació*, el que s'espera del formador/a és que sigui capaç de despertar l'interès, captar-lo, incentivar-lo, a través d'establir relacions amb aspectes propers a les realitats dels/les estudiants, amb els seus coneixements previs, obrint perspectives de futur i aportant continguts novedosos que promouen l'actualització i exigeixen estar al dia.

Pel que fa a les *competències curriculars i de centre*, es valora moltíssim una planificació i organització acurada dels continguts, objectius, les activitats, els temps, els espais i l'avaluació. Sobretot s'emfatitza la capacitat de flexibilització i d'improvisació per a incorporar propostes no previstes inicialment, que poden provenir dels mateixos estudiants o d'altres agents i situacions, i que enriqueixen l'adquisició de coneixements i la construcció de sabers. Novament es reitera la consigna de què s'ha de saber organitzar, planificar el procés d'ensenyament i aprenentatge, però també restar receptius i oberts a les demandes concretes del grup per a reconduir, en funció d'aquestes, el disseny del procés d'ensenyament i aprenentatge que s'havia realitzat amb antelació.

En l'anàlisi de la informació recollida es considera també imprescindible que hi hagi un bon *treball en equip* dels formadors/es, és a dir, que realment existeixi una coordinació i col·laboració entre ells/es. La feina d'educar es una feina compartida i el valor del treball en equip està en considerar-lo una font de formació del professorat.

En quant als *principis metodològics del procés d'ensenyament aprenentatge*, i que pot ser aplicable a totes les disciplines, es destaca la necessitat de què el formador/a es preocupi de saber i partir dels coneixements previs dels estudiants, per adequar el nivell dels continguts però sobretot per assegurar-ne la comprensió. En aquest mateix sentit es

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

valora una major presència de sessions pràctiques, és a dir, d'activitats i d'experimentació, que parteixin de la realitat personal i professional, establint un enllaç i equilibri entre la teoria i la pràctica. Per això es fa imprescindible planificar espai propis per afavorir la comunicació entre els/les estudiants i permetre expressar els seus pensaments, de manera que facilitin i estimulin la reflexió, l'anàlisi, la valoració i el qüestionament, inclús amb la participació de professionals o que tinguin una major experiència pràctica. En definitiva, establir moments de diàleg amb l'estudiant que promoguin una relació de proximitat i recolzament amb el formador/a, donant importància a l'experiència, a la realitat, al coneixement pràctic, i estimular el paper actiu de l'estudiant.

Per a finalitzar, plantejem les següents consideracions per a la *discussió*:

Si bé, com ja hem indicat, aquests resultats no tenen molta capacitat de generalització pel tipus de mostra, i la seva validesa es troba afectada perquè estudiants i mestres que participaren a la recollida d'informació, són també persones molt interessades i motivades pel tema de recerca, sí permeten plantejar les consideracions exposades al perfil i competències del professorat per al context socio-educatiu actual. Fan emergir, també, uns interrogants que considerem formatius per al professorat en general i universitari en particular, i que passem a ressenyar des d'aquest caràcter hipotètic i com a possibles temes de noves recerques.

Segurament hi ha un mínim compartit a la tasca d'ensenyar. Sigui a l'àmbit escolar o universitari, es pot establir una base comuna de competències i de sentit de l'activitat que permeten valorar, la qualitat de la feina realitzada. En relació a aquest tema, el de la qualitat, potser passa per un cert

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

enfocament integral de la funció formadora -ser, saber i saber fer-, donada la homogeneïtat de continguts que hem trobat en detallar els tres tipus de competències.

Com a segona consideració, sembla que romangui un model ideal de “bon/a formador/a”, però força difuminat, donat que l’èmfasi es focalitza al conjunt de tasques i funcions que aquest ha de dur a terme i, indirectament, als resultats d’aquestes tasques. És des d’aquest enfocament que plantejarem com a hipòtesi que al moment actual s’estigui passant d’un model de bon/a docent o formador/a basat en qualitats -és a dir, posant l’èmfasi en característiques personals que es consideren fonamentals per a l’exercici de l’activitat docent, en conseqüència, amb més autoexigència per arribar al nivell esperat-, a un model basat en la realització de tasques i funcions -és a dir, més orientat cap al saber fer o l’aplicació, més professionalitzador i, en comparació amb l’anterior, més alliberador en no sotmetre la valoració personal a l’exercici professional-. Potser, l’actual espai europeu d’educació superior i l’interès al desenvolupament de competències puguin explicar aquesta percepció de canvi. Sobre aquest particular considerem que la universitat hauria de continuar treballant en aquesta línia sense detriment de la formació teòrica especialitzada.

La tercera consideració que proposem per a la seva discussió, és la possibilitat d’una ampliació de la tasca d’educar que inclou el paper del formador no com a font de coneixement, sinó com a possibilitador de millors accessos al mateix i generador de situacions o entorns d’aprenentatge; el factor d’actualització constant o de formació permanent, especialment pel que fa a tecnologies, recursos i mètodes; i el treball en equip com a premissa fonamental per a dur a terme la pròpia activitat professional. Aquestes funcions podrien ser enteses com a conseqüències de la societat de la informació.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Referències bibliogràfiques

Carr, W y Kemmis, S. (1988). *Teoría crítica de la enseñanza: la investigación acción en la formación del profesorado*. Barcelona. Editorial Martínez Roca.

Contreras, J y Pérez de Lara, N. (Comps.) (2010). *Investigar la experiencia educativa*. Madrid. Morata.

Delors, J. (1996.). *La educación encierra un tesoro*. Madrid. Santillana/UNESCO.

Dewey, J. (1985). *Democràcia i escola*. Vic. Eumo.

Elliott, J. y Manzano, P. (2005). *El cambio educativo desde la investigación-acción*. Madrid. Ediciones Morata.

García Carrasco, J. (2007). *Leer en la cara y en el mundo*. Barcelona. Herder.

Hargreaves, A. (2003). *Enseñar en la sociedad del conocimiento*. Barcelona. Octaedro.

Martínez, M., Payá, M. (2006). “La formación de la ciudadanía en el espacio europeo de educación superior”. En J.L. Garrido (Ed.). *Formar ciudadanos europeos*. Madrid. Academia Europea de Ciencias y Artes. 19-97.

Meirieu, P. (1996). *Frankenstein pedagogue*. Paris. ESF éditeur.

Morin, E. (2001). *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. Barcelona. Paidós.

Perrenoud, P. (2004). *Desarrollar la práctica reflexiva en el oficio de enseñar: profesionalización y razón pedagógica*. Barcelona. Graó.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Pestalozzi, J.E. (1801; 2009). *Cómo Gertrudis enseña a sus hijos. Ensayo de cartas con directivas a las madres que enseñan a sus hijos*. Barcelona. PPU.

Piqué, B; Comas, A; Lorenzo, N. (2010). *Estratègies de pràctica reflexiva en la formació inicial de mestres d'educació infantil*. Barcelona. Editorial Graó.

Piqué, B. (2010). La formació inicial: cap a un model formatiu professionalitzador. *GUIX*, 370, 39-42.

Piqué, B. (2011, Enero). La implementació d'estratègies de pràctica reflexiva en la formació inicial i permanent de mestres. *REIRE*, 4, (1), 25-42. Obtenida el 5 de septiembre de 2011 de <http://www.raco.cat/index.php/REIRE/article/view/217317/296402>

Obiols, N. (Novembre 2010). "Uns instants amb la Irene. Retrat d'una vetlladora". *Perspectiva Escolar*, 349. 73-76.

Rogers, C. (1989; 1897). *El camino del ser*. Barcelona. Kairós

Schön, D. (1987). *Educating the Reflective Practitioner*. San Francisco. Jossey-Bass.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI